

Глава 4.

„Шинел“ – хит на Единбургския фестивал

Единбургският фестивал е най-големият световен фестивал на изкуствата и се провежда ежегодно в Единбург, Шотландия, от 1947 година до днес, в последните три седмици на август. Той е ежегодна витрина, на която светът показва своите постижения в областта на операта, балета, музиката, театъра, танца, стендъп комедията, перформативното и други видове изкуства. В него взимат участие артисти от всички краища на света, критици, директори на фестивали, театри и културни центрове и почитатели на театъра. Последният ден на фестивала се отбелязва с пищни фойерверки. Цялата главна улица „Принсес стрийт“ се изпълва с местни хора, участници на фестивала и туристи от различни страни, които се стичат, за да видят тържественото закриване на този огромен по размерите си световен културен форум. През 1996 година един български спектакъл блясва като фойерверк на този мега голям световен фестивал.

Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека в „Шинел“ по Гогол

За огромния успех на Театър „Крего“ с „Шинел“ пише проф. г-р Калина Стефанова, театрален критик, в книгата си „На театър по света“ изд. Български бестселър, 2003:

„Имам голям късмет. 1996 година. Егинбург. Големият фестивал във Вихъра на 50-ия си рожден ден. И голямото българско представяне там. Първото голямо българско представяне! И точно тогава се оказвам там. За да стана свидетел как сред стотиците спектакли, десетки от които на най-високо световно ниво, нашият, българският „Шинел“ – на Театър „Крего“ – е един сред най-търсените. Цели две седмици при това. Вестник „Скотсмен“ го беше нарекъл „от световна класа“, фестивалният „Лист“ беше уверил своите читатели, че „нямат никакво извинение да не гледат този спектакъл“, и поради огромния зрителски интерес първоначалният едноседмичен ангажимент на Театър „Крего“ беше удвоен.

Нека кажа, че Егинбургският фестивал празнуваше рождения си ден не с кого да е. Сред поканените бяха Питър Щайн и Робер Льопаж, Миранда Ричардсън и Роберт Уилсън, Клаудио Абадо и Марк Морис... Не по-малко впечатляващи от тези имена бяха фактите за другите, не толкова известни гости на тържеството – участниците във фриндж програмата на Фестивала. Дошли бяха 9154 души от над 1000 трупи, които в чест на рожденика изграеха 14060 представления на 1238 спектакъла, в 196 зали. Ако човек си купеше билет за всичките им спектакли, щяха да му трябват 7382 лири и 550 пълни денонощия (без минута сън!), за да ги гледа. А ако стихията на цирка най-ненадейно обземеше актьорите и те застанеха върху раменете си, един върху друг, щеше да се получи най-високата сграда на света, плюс 14 километра отгоре! В офиса на Фриндж фестивала, където бяха направили всичките тези сметки и им беше дошла наум идеята за въпросния „величав“ гимнастически експеримент, явно имаха въображение и замах на организатори на тържествено откриване на Олимпиада!

На този фон беше огромна радост да присъствам на триумфалния пробив на Зуека и Нина. Да слушам какво говорят за тях критиците помежду си и след това да чета суперлативите им в пресата. Да бъда поздравявана, че имаме такива актьори и че можем да правим такива изкуство.

В разговор по ББС по повод феномена „Шинел“, Тери Сендъл, вездесъщият директор на „Гостуващи изкуства“ (Visiting Arts), най-могъщата институция за „внос и износ“ на изкуство в и от Англия, определи така работата на Нина и Зуека: „Ако човек иска да види театър от Източна Европа, който да отразява сегашния период от историята, ако след 50 години искаме да разберем нашето

Време, постановката на Театър „Крего“ – ако можем да я запечатаме – би разказала всичко за нас, за театъра, за човешките отношения, за самата епоха... Те произвеждат на сцената магия и то от почти нищо. Това е невероятна проява на гений, който преодолява неволята от липсата на средства с изобретателност." В същия разговор, ексцентричният Фриндж импресарио Ричард Демарко, който беше довел „Шинел“ в Единбург, заяви, че в неговата 50-годишна фестивална практика, този спектакъл „е сред 10-те най-добри."

Следващата година Зуека и Нина щяха да продължат да пренасят фестивалните зрители по своя „театрален мост“ между Шотландия и Петербург и списание „Лист“ щеше този път да ги постави в списъка на 20-те най-добри от цялата програма – и фриндж и официална! А след още 3 години, през 2000 година, те щяха да триумфират и в самия Лондон, с двуседмично турне в Барбикан Център, редом с такива компании като Комеди Франсез, Аби Театър от Дъблин и Чикагския „Степънулф Театър“ в програмата. Разбира се, поканата за Лондон щеше да бъде резултат на големият им успех по цял свят (самите руснаци бяха нарекли техния „Шинел“ „забележително явление в европейския театър на 20 век!"). Но трамплинът към Барбикан бяха преди всичко онези августовски вечери на 1996, когато Нина и Зуека играеха за пръв път на една от фриндж сцените на Единбург. Защото август в Единбург е времето и мястото, където щом веднъж престанеш да си само цифра от анонимната статистика на „и други“-те във Фестивала, значи вече си получил роля на действащо лице със собствено име на най-голямата сцена – сцената на световния театър."

Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека в „Шинел“ по Гогол на Единбургския фестивал, Шотландия (1997) Фотограф: Кен Рейнолдс

Описанието на проф. Калина Стефанова за Вавилонското стълпотворение от артисти на Единбургския фестивал дава възможност да се оцени не само мащаба на този гигантски културен форум, но и мащаба и важността за българския театър на успеха на Театър „Крего“ с „Шинел“ през 1996 година. Можем да си представим какво означава да бъдеш избран сред 1000 театъра и 1238 спектакъла от цял свят и да попаднеш в класацията „Топ 20“ на най-големия фестивал в света. Това е грандиозен успех не само за един български театър. С надеждата за такъв успех всяко лято към Единбург се отправят хиляди творци от цял свят. Можем да си представим какво означава да бъде забелязан един никому неизвестен театър, идващ от непопулярна страна. Страна, за която в 90-те години на миналия век във Великобритания малкото, които са чували името на България, го свързват с българския чадър“, станал нарицателен за страната ни след убийството на писателя Георги Марков, мистериозно прободен на улицата в Лондон с отровния връх на чадър.

Пробивът на Театър „Крего“ в Единбург наистина е огромно събитие. За българския театър се сипят суперлативи, а името на България се споменава с уважение. В публикациите от това време постоянно се повтарят думите „българският“ Театър „Крего“ и „България“. За първи път от десетилетия се говори за български театър във Великобритания и не само се говори, но се говори с възхищение.

Централният шотландски ежедневник „The Scotsman“ има специално приложение за фестивала, в което британската критика оценява спектаклите с една до пет звезди. През 1996 критиката поставя 5 звезди на „Шинел“ и пише:

„Представление от истински световна величина. Версията на „Крего“ на „Шинел“ придава ново и изключително трогателно усещане за Гоголевата притча за човешката идентичност и свобода, цялата същност на Гогол – за това, че човешкото може да се изрази само в абсурда.“

Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека в „Шинел“ по Гогол на Единбургския фестивал в Шотландия (1997). Фотограф: Кен Рейнолдс

Нина Димитрова, Васил Василев-Зуека и Ричард Демарко, откривателят на „Шинел“, се радват на успеха на спектакъла – 5 звезди на критиката на Единбургския фестивал. Шотландия (1996)

„The Herald“, грузият централен шотландски ежедневник, който има само една страница за култура, в която отбелязва 10-те най-впечатляващи събития на фестивала, през 1996 година пише за „Шинел“:

„Идеалният символ на бягството и свободата. Остроумно и изобретателно, представлението е великолепен пример за силата на въображението, с което е зареден театърът.“

Вестник „Scotland on Sunday“, в обзорна статия за най-доброто на фестивала през 1996 година, нарежда Театър „Крего“ в компанията на имена като Питър Щайн и Сан Франциско балет и пише за Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека:

„Двама превъзходни млади актьори-клоуни от България представиха една версия на „Шинел“ така простичко и с такова вдъхновение, водени от такова неустово желание да общуват с публиката, че изгарящото усещане за общочовечност, което те предизвикват, почти сваля мазилката от стените на залата.“

*Ричард Демарко чете на Нина Димитрова и Васил Василев- Зуека статията за „Шинел“
Във вестник „The Herald“. (1996)*

*Ричард Демарко и екипът на Театър „Кредо“ се радват на успеха на „Шинел“ на
Единбургския фестивал в Шотландия (1996)*

Това са само част от суперлативите на британската критика за спектакъла.

Нареченото от „Scotland on Sunday“, „неустово желание за общуване“, се подсилва от факта, че Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека изграят „Шинел“ изцяло на английски език. Специално за участието си на Единбургския фестивал, Театър „Кредо“ подготвя английска версия на спектакъла. Преводач на английски език е Любов Костова. Нина Димитрова казва, че винаги ще ѝ бъде благодарна за страхотния превод на „Шинел“ и за усилията и търпението да ги направи брилянтни на английски език.

Триумфален пробив на български спектакъл на Единбургския фестивал е имало само два пъти в цялата история на българския театър. 30 години преди „Шинел“ да стане хит на най-големия световен фестивал, спектакълът „Кралу Марко“ на Централен куклен театър София събира овациите на фестивала. През 1996 година Театър „Кредо“ с „Шинел“ прави своя пробив и по изключение от правилото на фестивала, е поканен да гостува повторно и през 1997 година. И до днес, почти 30 години след триумфа на Театър „Кредо“ на Единбургския фестивал, успехът на неговия „Шинел“ не е последван от друг български театър и спектакъл.

Ричард Демарко заедно с екипа на хитовия „Шинел“ на Единбургския фестивал – Нина Димитрова, Васил Василев-Зуека и театралният критик Борислав Петранов в Шотландия (1996)

Пътят на Театър „Крего“ към Единбург, за разлика от успеха му там, не е толкова лесен. Театралният импресарио Ричард Демарко, един от основателите на Единбургския фриндж фестивал, човекът, който кани Театър „Крего“ да вземе участие на фестивала, пристига в България през 1995 година като лектор в курс по арт мениджмънт и с идеята да гледа спектакли, за да избере българския спектакъл за юбилейното 50-то издание на фестивала.

Много голяма е била вероятността Ричард Демарко въобще да не разбере за съществуването на Театър „Крего“ и никога да не види спектакъла „Шинел“. Подобно на грузия български спектакъл, пожънал успех в Единбург 30 години по-рано, който също бива видян случайно от тогавашния директор на Единбургския фестивал по време на визитата му в София по покана на културното ни министерство. Докато селекционерът се разхождал по софийските улици, минал покрай витрината на Централния куклен театър, впечатлил се от снимките на спектакъла „Кралу Марко“, влязъл в театъра, гледал спектакъла и го поканил на фестивала, въпреки несъгласието на тогавашните ръководни органи на Министерството на културата и настояването им да бъде селектиран спектакъл от предложените в специален списък заглавия. Списък, в който „Кралу Марко“ не е фигурирал.

Странно и някак тъжно е, че 30 години по-късно се случва нещо подобно с „Шинел“, само че този път не с участието на културното министерство. В годините на социализма, за да стигне до Единбург, спектакълът „Кралу Марко“ е трябвало да пробие „желязната“ политическа завеса между Изтока и Запада. Спектакълът на „Крего“ няма този проблем, тъй като Берлинската стена вече не съществува, когато „Шинел“ се появява на българска сцена. Той е рожба не на социалистическа, а на демократична България. Но явно демокрацията нищо не е променила у нас. И „Шинел“ не се оказва в списъка на спектаклите, предвидени да бъдат показани на Ричард Демарко, изготвен от организаторите на курса по арт мениджмънт, в който Нина Димитрова участва.

Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека в „Шинел“ на Единбургския фестивал, Шотландия (1997) Фотограф: Кен Рейнолдс

За усилията на Театър „Крего“ да бъде видян спектакъла им от единбургския селекционер, Нина Димитрова си спомня:

„В курса по Арт мениджмънт идваха лектори от различни страни и след заниманията им бяха показвани спектакли. Все едни и същи спектакли от списъка на организаторите. В този списък „Шинел“ не фигурираше. Един ден ми се обади журналистът Георги Тошев, на който съм благодарна и до днес за това обаждане, информацията и съвета, който ми даде. Жоро ми каза, че скоро в курса по Арт мениджмънт лектор ще бъде Ричард Демарко – легендарна фигура на Единбургския фестивал, откривателят на Кантор и на много други знакови имена в световния театър и ме посъветва непременно да настоявам той да види „Шинел“. И аз настоях. Организаторите се съгласиха и добавиха „Шинел“ в списъка на избраните. Но ми казаха, че „Шинел“ може да бъде гледан само в един единствен ден и то след обяд между 13:00 и 17:00 часа, когато е единствената дупка в програма на госта. Това означаваше, че трябваше да организираме представление в делничен ден след обяд, на сцената на „Театър 199“, на която

през деня има репетиции, а вечер представления и програмата е запълнена по минути. Това беше невъзможно да се случи. За миг със Зуека се разколебахме, дори отчяхме. Но после си казахме, че сме длъжни да опитаме, пък ако стане, стане. Отидохме при Валентин Стойчев, директора на „Театър 199“ и му обяснихме как стоят нещата. Цял живот ще съм благодарна на Вальо за това, което направи тогава и за всичко, което е правил за Театър „Крего“ и спектаклите му 14 години. Той свали следобедната репетиция в деня, в който ни беше единствената възможност да покажем „Шинел“ на селекционера и ни даде залата за няколко часа след обяд преди вечерното представление. Ако Вальо не беше подал ръка тогава, нищо от онава, което ни се случи след това, нямаше да го преживеем. И така, имахме сцена, но нямахме публика. Пък и каква регова публика в делничен ден следобед за представление, което дори го няма в програмата. Разбира се, можехме да изиграем представлението и без публика, само за Ричард Демарко, но ние със Зуека решихме, че е по-добре да има зрители в залата, макар и малко, защото спектакълът разчита на контакта с тях и участието на публиката е важен компонент от самия спектакъл. И тогава звъннахме на една приятелка учителка и я помолехме да ни съдейства да поканим петдесетина ученици от нейното училище на представлението, за да не играем на съвсем празна зала. Отидохме в училището и влязохме в първата класна стая. В момента, в който учениците видяха Зуека, стана страшно. Уплаших се и бях готова да се откажа само при мисълта, че ако тези младежи дойгат в театъра с идеята да гледат шоу програма, всичко ще отиде по дяволите. По-добре изобщо да не идват и да си играем на празен салон. И както си мисля така и съм на път да се откажа от идеята за публика на това извънредно представление и се чувам да казвам: „Нека сме наясно с вас. Ние сме тук, за да ви поканим на театър, а не на телевизионно шоу и искаме да поканим само тези от вас, които знаят какво е това театър. Искаме да поканим интелигентни хора, които знаят, че в театралната зала най-малкото не се люпят семки и не се ядат пуканки“. И тогава стана още по-страшно. Всички пожелаха да дойгат, всички искаха да докажат, че са интелигентни. Записа се целият клас. Връщане назад вече нямаше. В този момент през вратата подаде глава учителка, която ни моли да минем и през нейния клас. Мълвата, че е пристигнал Зуека, мълниеносно се беше разнесла из цялото училище. Посетихме и другия клас и аз и там гръпнах речта за люпенето на семки. И там всички се оказаха интелигентни и всички изявиха желание да дойгат на театър. И така от клас на клас. По едно време Зуека казва: „Да спрем дотук, защото май препълнихме залата“. Точно така се и оказа, защото в суматохата не можахме

да преценим колко ученици изявиха желание да дойдат на театър. В деня на представлението отново ме обхванаха притеснения от безумието да съберем толкова ученици накуп и да си заложим такава бомба в залата. Слушах Врявата на влизачите в театъра млади хора и ме побиваха тръпки. Но станалото – станало. Спектакълът започна. В залата настана гробна тишина. Не можех да повярвам, че долу, в тъмния салон, сеяха същите онези 17–18-годишни момичета и момчета, които до преди малко вдигнаха театъра на главата си. Страхотна публика! Една от най-радушните, отзивчиви, чувствителни и интелигентни публики за 30 години на „Шинел“. Ще ги помня тези деца цял живот. Благодарна съм им, че направиха представлението толкова хубаво. Ричард Демарко хареса „Шинел“ и направи своя избор. Седна в малкото фоайе на „Театър 199“ и не искаше да си тръгне. Организаторите от курса по арт мениджмънт го пришпорваха да побърза, защото ще закъснее за следващия спектакъл в програмата му. Но Ричард заяви: „Аз вече намерих моя спектакъл“. И удържа на думата си. Покани „Шинел“, въпреки упоритите опити от българска страна да се повлияе на решението му. И така „Шинел“ се оказа в Единбург, а ние на място, за което идея си нямаше какво представлява. И слава богу, защото ако знаехме това, което узнахме след като се оказахме там, щяхме да се ужасим от факта, колко хиляди арт експонати освен нас има на витрината на Единбургския фестивал.“

Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека в гр. Единбург, Шотландия (1996)

И така, българският театрален експонат „Шинел“ се оказва на витрината на Единбургския фестивал през лятото на 1996 година. По програма Театър „Кредо“ трябва да играе спектакъла една седмица всяка вечер на малката сцена в прословутото пространство на Ричард Демарко, известно с това, че ако някой иска да гледа интересен театър от Средна и Източна Европа, именно там може да го направи. Да попаднат именно на това място е огромен шанс, за който Нина Димитрова споделя:

„Винаги ще съм благодарна на Ричард Демарко за „шумните гни“, които подари на „Шинел“ на Единбургския фестивал и за шанса, който ни даде да преживеем нещо изключително – тръпката да си изключение от хилядите в това гигантско стълпотворение от артисти и театри от цял свят, дошли в Единбург с мечтата да им се случи това, което се случи на нас. И аз тръгнах към Шотландия с чувството, че ще се случи нещо изключително. Незнайно защо, тъй като дори не знаех къде отивам. И звездното изключение се случи. Дали заради десетките монети, които намирах на улицата и стисках в ръка, пожелавайки си чудо или заради вярата в „Шинел“, не знам, но знам, че един човек повярва в „Шинел“ и с това сложи началото на поредица от чудеса, които ще помня цял живот. Благодаря на Ричард Демарко за чудото и за празника, който ни подари два пътя в Единбург – на спектакъла, на Театър „Кредо“ и на нас двамата със Зуека.“

Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека в „Шинел“ по Гогол на Единбургския фестивал в Шотландия (1997). Фотограф: Кен Рейнолдс

Когато тръгват за Единбург, Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека нищо не подозират не само за мащаба на фестивала, в който участват, но и за правилата му. На първото представление на „Шинел“ в залата има около 25 човека. Втората вечер – малко повече. Нина си спомня, как с ужас споделила на Ричард Демарко за малкия брой зрители в залата, а той ентусиазирано ѝ отговорил, че това е чудесно. По-късно, когато разбират, че освен „Шинел“, същата вечер се играят стотици други представления на близо 200 сцени в Единбург и на някои от спектаклите има по трима души в залата, им става ясен отговорът на Ричард Демарко. А когато разбрали, че спектаклите се гледат от критици и централният шотландски ежедневник „The Scotsman“ има специално приложение за отразяване на фестивала, в което критиците оценяват спектаклите, поставяйки им от една до пет звезди, сериозно започнали да са притесняват къде са попаднали. Станало им ясно, че ако не дойде критик да гледа спектакъла, не напише за него и не му сложи минимум 4 звезди, те ще си тръгнат от Единбург, сякаш никога не са били на този фестивал. Но Театър „Кредо“ се оказва с късмет. Критиците не само идват още на втория ден да гледат спектакъла, но слагат мечтаните от всички артисти на този фестивал 5 звезди на „Шинел“ и го обсъпват със суперлативи.

Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека в „Шинел“ на Единбургския фестивал в Шотландия (1997) Фотограф: Кен Рейнолдс

И изведнъж всичко се променя като с магическа пръчка още същия ден. За този момент Нина си спомня:

„Стойхмe със Зуека зад кулисите, примирени с полупразната зала и с факта, че след три дни участието ни на фестивала приключва и ще си тръгнем от Единбург, все едно изобщо не сме били там. Слушахме шума на първите влизащи в залата зрители. Не бяха много, за три дни бяхме свикнали с този факт, след като разбрахме колко други като нас има на този фестивал. Но след малко шумът в залата се засили, глъчката се усилваше все повече и повече и изпълваше цялата зала. Надникнахме през един процеп в завесата, за да се убедим, че това, което си мислим, е истина. Залата беше пълна до последния стол и вече слазаха допълнителни столове. Не мога да опиша вълнението си от тази препълнена зала. Препълнена само от една статия във вестник „The Herald“ за „Шинел“, излязла същата сутрин. В този момент разбрах какво означава театрална критика, която може да промени съдбата на артиста с едно щракване на пръсти. И още нещо много важно осъзнах, което оттогава до днес никога не забравям – да се радвам на всеки един зрител в залата. За нас шокът от полупразната до този ден зала в Единбург произтичаше от факта, че бяхме разглезени. До участието ни на фестивала в Шотландия, ние вече имахме куп международни награди, десетки международни участия на фестивали, пълни салони и свикнахме с това, че залите винаги са пълни, това се разбираше някак си от само себе си. Но Единбург ме научи да уважавам публиката си и да бъде благодарна на всеки един зрител персонално за това, че е избрал да гледа мой спектакъл.“

Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека в „Шинел“ по Гогол на Единбургския фестивал в Шотландия (1997). Фотограф: Кен Рейнолдс

След този августовски четвъртък на 1996 година става чудото, с предчувствието за което Нина Димитрова споделя, че е тръгнала към Единбург, без дори да има обяснение за шестото си чувство. Всичко изведнъж се променя след една статия във вестника. Театър „Кредо“ излиза от анонимността на един от хилядите театри в програмата на Единбургския фестивал, а „Шинел“ се превръща в хит, който всички се тълпят да гледат. Билетите за оставащите предвидени по предварителна програма представления са продадени за броени часове и импресариото Ричард Демарко предлага на българските артисти да останат да играят още една седмица. Билетите за спектакъла и за следващата седмица светкавично бързо свършват. Именно през тази седмица се случва нещо, което, прави „Шинел“ изключение от правилото на Единбургския фестивал.

Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека в „Шинел“ по Гогол на Единбургския фестивал в Шотландия (1997). Фотограф: Кен Рейнолдс

Една вечер идва да гледа спектакъла Тери Сандел, директорът на „Визитинг Артс“ /„Пътуващи изкуства“/, човекът, от когото зависи

финансирането на всеки един артист – британски или чуждестранен, който иска да играе във Великобритания. За тази „шантава среща“, както я нарича Нина Димитрова, актрисата си спомня:

„След като изведнъж критиците ни изстреляха в небесата, започнаха да идват да гледат спектакъла директори на фестивали, театри, културни центрове, колеги артисти от цял свят. Една вечер седяхме след поредното представление на „Шунел“ в ресторанта на театъра и аз сладко си бърборех с един англичанин, който говореше перфектен руски, макар и с британски акцент. Слушах учтиво неговите хвалебствия за „Шунел“ и го чаках да свърши, с надеждата да си говорим за нещо друго, не по работа. Бях толкова изморена от напрежението, което се стовари изневиделица покрай всичките вълнения и недоспиване през изминалата седмица. И изведнъж човекът казва: „Вие трябва да се върнете догодина отново тук, защото вашият спектакъл трябва да се види от повече хора“. Като човек, който знае как едвам намерихме пари за три самолетни билета до Единбург, на които връщането изгоря поради това, че останахме още една седмица на фестивала, аз спонтанно възкликнах: „Да бе, а кой ще плати за всичко това?“ Защото за участието на Единбургския фестивал се плаща за всичко – наем на залата за два часа на ден, храна и спане по време на престоя, пътните разходи. Слава Богу, освен пътните разходи, всички други разходи за нашето участие беше подсигурил Ричард Демарко. Дори не знаехме как. Е, тази въпросна вечер стана ясно как. Научихме го от човека, с когото седях на една маса. Но преди да разбере кой е той, нагрънках куп тъпотии за финансовата страна на участието, които по-добре да не бях ги споменавала. Защото малко след това го мен приближи театралният критик Борислав Петранов, който по това време пътуваше с нас като техник осветление и звук на спектакъла, извини се, че прекъсва разговора и ме дръпна встрани, за да ме информира, по настояване на асистентката на Ричард Демарко, с кого разговарям в момента. Като разбрах за кого става дума, потънах в земята от срам и се проклех, че се раздрънках за пари. Защото се оказа, че съм дрънкала глупости пред Тери Сандел, директора на „Визининг Артс“, човекът, цитирам Боби Петранов, „от чийто подпис зависи всяко едно пени за всеки един артист на територията на Великобритания“. Ужасих се, като си помислих, с какво впечатление е останал човекът, като ме е слушал да приказвам за пари. Върнах се на масата информирана и силно притеснена и се чудех как да продължа разговора, защото ме мъчеше мисълта, че моят

събеседник е сметнал, че му говоря за пари, защото знам кой е. Не исках да остава с това впечатление и затова подкарах направо, както си знам. Казах му истината, че току-що съм научила кой е и му предложих да забравим за предишния разговор и да си говорим за нещо друго. Но Тери Сандел настоя да продължим разговора и ме увери, че наистина смята, че спектакълът трябва да се върне отново в Единбург следващата година и че той лично, като директор на „Визитинг Артс“, ще подкрепи финансово повторното му участие на фестивала. Не можех да повярвам на всичко, което се случваше, прекалено хубаво беше, за да е истина. И прекалено лесно се случваше. В моята страна нещата не се случваха с такава лекота, всичко ставаше с мъка до последния момент. Тери Сандел въодушевено каза, че иска следващата година да играем в най-хубавата зала в Единбург – „Асембли румс“. Обля ме студена пот! Това означаваше, че ние няма да се върнем при Ричард Демарко! Нищо не казах и оставихме разговора отворен. Минаха шест мъчителни за мен месеца, през които трябваше да се вземе решение – връщаме се на най-престижната сцена в Единбург или отказваме и не се връщаме изобщо на фестивала, за да бъдем почтени към Ричард, който ни откри и на когото дължим всичко това, което преживяхме. И както обикновено се случва, един ден реших да не го мисля повече и да карам пак направо, както си знам. Звъннах на Тери Сандел, благодарих му за поканата да се върнем отново в Единбург и му казах, че това може да стане само и единствено, ако играем отново при Ричард Демарко. Обясних му, че смятаме, че ще бъде нечестно към Ричард да играем другаде. Ричард избра „Шинел“, който не фигурираше в списъка на предложените му български спектакли. Той ни заведе в Единбург. Той ни показа на света и отвори голямата врата към световния театър за Театър „Крего“ и „Шинел“. Обясних на г-н Сандел, че разбираме, че е в наш интерес да играем на най-хубавата и мечтана сцена в Единбург и че му благодарим за желанието да ни качи на нея, но има моменти, когато трябва да се постъпи честно и ние избираме да постъпим честно. Казах му истината и ми олекна. Сега беше ред на Тери Сандел да реши дали да приеме или не нашата истина. Той я прие и през 1997 година ние отново се върнахме на сцената на Ричард Демарко, където играхме всяка вечер в продължение на 2 седмици. И отново беше невероятно преживяване. След Единбургския фестивал, Тери Сандел многократно подкрепяше различни наши гостувания във Великобритания и аз винаги ще съм му благодарна за неocenимата подкрепа, която с радост оказваше за Театър „Крего“.

Нина Димитрова и Тери Сандел, директорът на „Визитинг Артс“, който отправя покана за повторно участие на „Шинел“ на Единбургския фестивал през 1997 година. Единбург, Шотландия (1996)

И през 1997 година критиката на „The Scotsman“ окичва „Шинел“ с 5 звезди за най-добър спектакъл и го обявява за „Едно от най-удивителните театрални събития на Единбургския фестивал, пишейки с възхищение:

„Безумен смях, неудържимо очарование, сърцераздирателна трагичност – няма аспект от това представление, което да не заслужава суперлативност. А в него има толкова аспекти, колкото само човешкият разсъдък може да обозре.“

„Шинел“ влиза в класация „Топ 20“ на критиката на списание „The List“ и се нарежда сред 20-те най-добри събития на Единбургския фестивал за 1997 година.

Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека в „Шинел“ по Гогол на Единбургския фестивал в Шотландия (1997). Фотограф: Кен Рейнолдс

Критиката на „The List“ категорично заявява:

„Няма извинение за тези, които не са гледали този чудесен спектакъл... Ако призрактът на Гогол се беше впуснал из улиците на Единбург снощи, то Театър „Крего“ със сигурност щеше да го усмири. Един неочакван хит на българския театър „Крего“. Един възвишен спектакъл, почти като насън. Тази невероятна трупа от България разказва със съвършенство историята на един чиновник, който умира заради откраднатия си скъпоценен шинел. Те изграждат един магически свят на затворничеството, на дълбоко нещастие и отчаяние, на свобода и радост. Омагьосаната публика без никакви усилия е въвличена в Гоголевия свят на иронични прищевки на съдбата посредством великолепната актьорска игра.“

Критиката на вестник „The stage“ също е категорична в оценката си:

„Уникалност на актьорското присъствие. Зашеметяващо е единственото определение за тях.“

Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека в „Шинел“ по Гогол на Единбургския фестивал в Шотландия (1997). Фотограф: Кен Рейнолдс

В специално интервю през 1997 за радио „BBC London“, Ричард Демарко, откривателят на Театър „Крего“, който показва на света неговия „Шинел“, казва:

„Магията на „Крего“ се дължи просто на техния гений. Те са гениални, абсолютно гениални! В моя опит от 50 единбургски фестивала и стотиците спектакли, които съм канил, те са сред 10 най-добри артистични изяви, които съм виждал. Те ни дават творбата на един руски гений, като я пречупват през едно българско измерение и това я прави още по-интересна. След като види тяхната постановка, човек придобива нова концепция за театър. Публиката е тотално въввлечена в спектакъла. Двамата от „Крего“ имат невероятна чувствителност за човешкото страдание, огромно съчувствие и аз не смятам, че можем да намерим техния еквивалент във Великобритания.“

Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека в „Шинел“ по Гогол на Единбургския фестивал в Шотландия (1997). Фотограф: Кен Рейнолдс

В същото интервю за радио „BBC London“, Тери Сандел, директорът на „Визитинг Артс“, казва:

„Ако човек иска да види театър от Източна Европа, който отразява СЕГАШНИЯ период от историята, ако след 50 години искаме да разберем нашето време – постановката на „Крего“, ако можем да я запечатаме, би разказала всичко за нас – за театъра, за човешките отношения, за самата епоха. Те произвеждат на сцената МАГИЯ и то почти от нищо. Това е невероятна смесица от гений, който преодолява неволята на липсата на средства с изобретателност. Тяхното представление казва толкова много за човешкия дух, в него има човеколюбие, топлота и дълбочина. Аз ги гледах още миналата година – и за мен те бяха най-доброто тогава. Радваме се, че са тук и това лято – имат повече публика, отколкото побира тяхната зала и се съгласиха да изиграят няколко допълнителни представления, поради големия интерес към тях.“

Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека в „Шинел“ по Гогол на Единбургския фестивал в Шотландия (1997). Фотограф: Кен Рейнолдс

През 1997 година в Единбург Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека отново срещат човека, който става неволен кръстник на първия спектакъл на Театър „Кредо“, стигнал до върха на най-големия фестивал на изкуствата в света. Има нещо символично, че тази повторна среща се състои именно

на този фестивал, пътят към който започва през 1991 година, когато създателите на „Шинел“ прочитат интервюто на гения на руската и световна анимация в едно българско списание.

Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека заедно с Юрий Норщейн, Единбург, Шотландия, (1997)

Спомняйки си за участието на Единбургския фестивал, Нина Димитрова разказва за друга важна среща, имаща съдбовна връзка с триумфа на „Шинел“ на световния мега фестивал в Шотландия. Тази среща се състои година по-рано, пак в Русия, на международния фестивал „Минифест“ в гр. Ростов на Дон, където „Шинел“ е превръща в събитие и на този фестивал. На руския фестивал Театър „Кредо“ се запознава с Трейси Макамуър, мениджър на „Кастълмилк тиатър“ от Глазгоу, Шотландия. За нейната роля в единбургското приключение на Театър „Кредо“ Нина Димитрова разказва:

„Трейси Макамуър има важна роля за успеха на „Шинел“ на Единбургския фестивал. Тя беше човекът, от който с ужас разбрахме какво ни очаква на този нечовешки голям фестивал, най-страшното от които е оценката на критиката. По това време Трейси работеше като мениджър на два театъра –

В Глазгоу и в Лондон и менажираше участието на едниия от тях на фестивала в Единбург през 1996 година. Трейси имаше опит в организирането на участия на театри на Единбургския фестивал. Тя направи огромен жест към Театър „Кредо“ и помогна за осъществяване на връзка с медиите и изпращането на покани до критиците да гледат „Шинел“. Благодарение на нея критици от двата централни шотландски ежедневника, „The Scotsman“ и „Herald“, които специално отразяват фестивала, се появиха още на втория ден. Ако се бяха появили в края на седмицата, когато ние вече си тръзваме от Единбург, нямаше да има значение с колко звезди ще оценят „Шинел“. Ние отгавна щяхме да сме си тръгнали от Единбург и нищо за нас нямаше да се промени след това участие. Благодаря на Трейси за помощта тогава и за 30-годишното приятелството и подкрепа.”

Борислав Петранов, Трейси Макатиър и Нина Димитрова в Единбург, Шотландия (1996)

Нина Димитрова и Трејси Макатиър в София, България (1999)

Залата на „Шинел“ в Единбург и през 1997 година е пълна от първото до последното представление в продължение на две седмици. Вратата към световните сцени се отваря докрай. Поканите за участия на фестивали по цял свят засипват Театър „Крего“.

Но има едно място, на което Нина, на шега, казва на Зуека, че иска да играе „Шинел“. Това се случва по време на участието на Театър „Крего“ на международния фестивал в гр. Ковънтри във Великобритания през 1997 година. На 17 мили от гр. Ковънтри се намира родното място на Уилям Шекспир – гр. Стратфорд на Ейвън. Нина Димитрова и Васил Василев-Зуека Зуека отиват да видят това знаково място за всички театрали по света и посещават прословутия „Кралски шекспиров театър“ (RSC). В магазина на театъра Зуека си купува суитчър с емблемата на RSC и предлага на Нина да си купи и тя такъв. Нина подхвърля на шега, че иска да играе на сцената на „Кралския шекспиров театър“, а не да му купува суитчърите. Минават три години и казаното на шега се сбъдва. „Шинел“ се играе на лондонската сцената на „Кралския шекспиров театър“.

Нина Димитрова в Единбург, три години преди триумфа на „Шинел“ на лондонска сцена. Шотландия (1997)

За лондонския успех на „Шинел“ е посветена следващата глава от тази история.

Фото моменти от Единбург, Шотландия (1996 и 1997)

